

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ
ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

10 - NA28 και η Παλαιά Διαθήκη
Η σημασία της διακειμενικότητας

NESTLE-ALAND
NOVUM
TESTAMENTUM
GRAECE

Περίληψη παρουσίασης

Η NA28 αποτελεί βασικό εργαλείο για τον εντοπισμό παραθεμάτων και υπαινιγμών της Παλαιάς Διαθήκης στην Καινή. Παρέχει παραπομπές, τυπογραφικές ενδείξεις και το Παράρτημα III, που διευκολύνουν τη διακειμενική έρευνα. Η διακειμενικότητα εξετάζει πώς η Καινή Διαθήκη χρησιμοποιεί και επανερμηνεύει την Παλαιά. Η μελέτη αυτή είναι κρίσιμη για την ερμηνεία, τη θεολογία και την κατανόηση του πρώιμου Χριστιανισμού. Στην εποχή της ψηφιακής έρευνας, η NA28 παραμένει το θεμέλιο. Δεν προσφέρει απλώς ένα «καθαρό» κείμενο, αλλά αναδεικνύει τον οργανικό δεσμό των δύο Διαθηκών, καθιστώντας σαφές ότι η Καινή Διαθήκη είναι «εν τη Παλαιά κεκρυμμένη» και η Παλαιά «εν τη Καινή αποκεκαλυμμένη».

Διάγραμμα παρουσίασης

1. Πρακτικές οδηγίες χρήσης & στόχοι της ΝΑ28 για την Παλαιά Διαθήκη
 2. Τα 8+1 αναλυτικά βήματα μελέτης
 3. Η σημασία και η σπουδαιότητα της διακειμενικής μελέτης
 4. Απόψεις για τη διακειμενικότητα
- Βιβλιογραφία βιβλική & ενδεικτική

1. Πρακτικές οδηγίες χρήσης & στόχοι
της NA28 για την Παλαιά Διαθήκη

Εισαγωγή

Η NA28 (Novum Testamentum Graece, 28^η έκδοση των Nestle-Aland) δεν είναι απλώς μια κριτική έκδοση του ελληνικού κειμένου της Καινής Διαθήκης, αλλά το κατεξοχήν εργαλείο για την αποκωδικοποίηση της διακειμενικότητας (intertextuality) μεταξύ των δύο Διαθηκών. Η NA28 χρησιμεύει ως «χάρτης» για να βρεις πού η Καινή Διαθήκη παραθέτει, υπαινίσσεται ή ανακαλεί την Παλαιά Διαθήκη. Δεν είναι πλήρης σχολιασμός, αλλά δίνει κρίσιμα ίχνη:

- τυπογραφική σήμανση παραθεμάτων,
- παραπομπές στο περιθώριο/υπόμνημα, και κυρίως το
- Παράρτημα III, *Loci citati vel allegati*, δηλαδή «χωρία που παρατίθενται ή υπαινίσσονται»

Βασική ιδέα

Η βασική ιδέα είναι πως η ΝΑ28 σε βοηθά να κάνεις τρία πράγματα:

1. Να εντοπίσεις άμεσα εμφανή παραθέματα της Παλαιάς Διαθήκης μέσα στο ελληνικό κείμενο της Κ.Δ.
2. Να δεις ποιο παλαιοδιαθηκικό χωρίο προτείνουν οι εκδότες ως πηγή ή υπόβαθρο.
3. Να ελέγξεις αν το χωρίο της Κ.Δ. ακολουθεί τη μετάφραση των Εβδομήκοντα, το εβραϊκό κείμενο, ελεύθερη παράφραση ή συνδυασμό χωρίων.

Πού κοιτάς μέσα στη ΝΑ28

Πρώτα κοιτάς το ίδιο το ελληνικό κείμενο. Όταν βλέπεις φράσεις με σαφή βιβλικό ύφος, εισαγωγικές φόρμουλες όπως

- γέγραπται
- καθώς γέγραπται
- ἵνα πληρωθῇ
- λέγει ἡ γραφή
- Δαυΐδ λέγει

τότε πιθανότατα υπάρχει παραπομπή στην Παλαιά Διαθήκη.

*Novum
Testamentum
Graece
NA28
(2012)*

ἔϋθὺς ἀνέβη¹ ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεώχθησαν
°[αὐτῶ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν °1[τὸ] πνεῦμα °1[τοῦ] θεοῦ
ἑκαταβαῖνον ὡσεὶ² περιστερὰν °2[καὶ] ἐρχόμενον ἐπ’ αὐ-
τόν· 17 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα^τ· ὁὗτός
ἐστίν¹ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

¹⁵
¹¹
¹⁶
^v 4 Τότε °ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύ-
ματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου¹. 2 καὶ νηστεύ-
σας ἡμέρας τεσσαράκοντα ἑκαταβάς τεσσαράκοντα¹,
ὑστερον ἐπεινάσεν. 3 καὶ ἑκπροσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν
αὐτῶ¹· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι
γένωνται. 4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· **γέγραπται**· οὐκ ἐπ’
ἄρτω μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ῥήματι
□ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος² θεοῦ.

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πό-
λιν καὶ ἑστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ 6 καὶ
λέγει αὐτῶ¹· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν^τ κάτω·
γέγραπται γὰρ² ὅτι

*τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε,
μήποτε προσκώψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.*

7 ἔφη αὐτῶ¹ ὁ Ἰησοῦς· **πάλιν γέγραπται**· ὁὐκ ἐκπειρά-
σεις¹ κύριον τὸν θεόν σου.

Ez 1,1

Is 11,2 J1,32

J12,28

12,18!; 17,5 Ps 2,7·

14,33!

1-11: Mc 1,12s

L 4,1-13· Dt 8,2· H 4,15!

Ex 34,28 Dt 9,9 1Rg

19,8

Gn 3,1-7 1Th 3,5

6; 27,40; 3,17!

Dt 8,3 Sap 16,26

27,53 Ap 11,2! Is 48,2;

52,1 Dn 3,28 Ⓞ; 9,24

3!

Ps 91,11s

Dt 6,16 Ⓞ Is 7,12

1K 10,9 Act 15,10

*The Greek New
Testament*

Fifth Revised
Edition - UBS5

(2014)

θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν [καὶ] ἐρχόμενον² ἐπ' αὐτόν·
17 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς
μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

The Temptation of Jesus
(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

4 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος
πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. 2 καὶ νηστεύσας ἡμέρας
τεσσεράκοντα καὶ νύκτας τεσσεράκοντα, ὕστερον ἐπείνασεν.
3 Καὶ προσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ,
εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. 4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπεν, **Γέγραπται,**

**Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος,
ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ
διὰ στόματος θεοῦ.**

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ
ἔστησεν αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ 6 καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ
υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· **γέγραπται** γὰρ ὅτι

**Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε,
μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.**

The New Testament
in the Original
Greek

The text revised by
B. F. Westcott, and
F. J. A. Hort

(1881)

υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὸν ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.
4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν **Γέγραπται** Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ
ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπο-
5 ρευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει
αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἕστησεν αὐτὸν
6 ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ λέγει αὐτῷ Εἰ υἱὸς εἶ
τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· **γέγραπται γὰρ** ὅτι
Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε,
μή ποτε προσκώψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σοῦ.
7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς **Πάλιν γέγραπται** Οὐκ ἐκπειράσεις
8 Κύριον τὸν θεόν σου. Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ
διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας
9 τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ
εἶπεν αὐτῷ Ταῦτά σοι πάντα δώσω ἂν πεσὼν προσκυ-
10 νήσῃς μοι. τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ὑπαγε, Σατανᾶ·
γέγραπται γὰρ Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις
11 καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ
διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν
αὐτῷ.

Αφ.

Πού κοιτάς μέσα στη ΝΑ28

Έπειτα κοιτάς τις παραπομπές που συνοδεύουν το χωρίο. Η ΝΑ28 έχει ειδικό υλικό για παράλληλα και παλαιοδιαθηκικά χωρία.

Το σημαντικότερο είναι το Παράρτημα III: *Loci citati vel allegati*, όπου μπορείς να αναζητήσεις είτε από την πλευρά της Π.Δ. (ΝΑ28) είτε από την πλευρά της Κ.Δ. (UBS5) ποια χωρία συνδέονται.

Η χρησιμότητα του παραρτήματος έχει επισημανθεί και στη διεθνή βιβλιογραφία για τη ΝΑ28 και για τις παλαιοδιαθηκικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη.

III. LOCI CITATI VEL ALLEGATI

A. EX VETERE TESTAMENTO

Genesis			
31,44 + 50b	⊗	31,44	⊗
46 + 48a		46	
51 + 52a + 48b		48	
50a		50	
52b		52	
35,16 + 21		35,16	
c.1			
1,1			
		16	: 1K 14,34 E 5,23 IT 2,12
		17s	: H 6,8
		19	: R 5,12 H 9,27
		22.24	: Ap 2,7
		4,4s	: H 11,4
		7	: J 8,34
		8	: 1J 3,12 Jd 11
		8.10	: Mt 23,35 L 11,51
		10	: H 11,4
		24	: Mt 18,22
		25s	: L 3,38

Deuteronomium

1,7	: Ap 9,14		
8.21	: Mt 5,5		
13	: H 13,7 Jc 3,13		
16s	: J 7,51		
31	: Act 13,18		
35	: J 6,49		
2,5	: Act 7,5		
14	: J 5,5		
3,11	: Ap 21,17		
26	: L 22,38		
27	: Mt 4,8		
4,1	: L 10,28		
2	: Ap 22,18		
			<i>L 10,27</i>
		8	: Mt 23,5
		13	: <i>Mt 4,10 L 4,8</i>
		16	: <i>Mt 4,7 L 4,12 H 3,9</i>
		7,1	: Act 13,19
		1-5	: Mt 5,43
		6	: Tt 2,14
		8	: J 14,23
		9	: 1K 10,13
		15	: Mt 4,23
		8,1	: L 10,28
		2	: Mt 4,1 L 4,1
		3	: <i>Mt 4,4 L 4,4.22 1K 10,3</i>
		5	: H 12,5
		15	: L 10,19

Στόχος 1^{ος}: Η αρχιτεκτονική της διακειμενικότητας στην ΝΑ28

Η ΝΑ28 λειτουργεί ως ένας «δυναμικός χάρτης» που συνδέει το κείμενο της Κ.Δ. με το υπόστρωμα της Π.Δ., χρησιμοποιώντας τρία επίπεδα εντοπισμού:

- **Τυπογραφικές ενδείξεις:** Τα άμεσα παραθέματα (quotes) τυπώνονται συνήθως με πλάγια γραμματοσειρά (italics), επιτρέποντας στον αναγνώστη να αναγνωρίσει αμέσως τότε ο συγγραφέας «δανείζεται» τη φωνή της Π.Δ.
- **Περιθωριακές παραπομπές (Marginalia):** Στο εξωτερικό περιθώριο κάθε σελίδας παρατίθενται οι χωρικοί κώδικες (κεφάλαιο/στίχος) που παραπέμπουν στις πηγές της Π.Δ., αλλά και σε παράλληλα χωρία εντός της Κ.Δ.
- **Παράρτημα III (Locī Citati vel Allegati):** Ίσως το πολυτιμότερο τμήμα για τον ερευνητή. Πρόκειται για έναν εξαντλητικό κατάλογο που ταξινομεί κάθε αναφορά, από τα κατά λέξη παραθέματα μέχρι τους πιο αμυδρούς υπαινιγμούς (allusions) και απηχήσεις (echoes).

Στόχος 2^{ος} : Από το παράθεμα στον υπαινιγμό

Η διακειμενική έρευνα μέσω της NA28 δεν περιορίζεται στην απλή καταγραφή λέξεων. Εξετάζει τη λειτουργία της μεταφοράς του νοήματος:

- **Άμεσα παραθέματα:** Η ρητή επίκληση της αυθεντίας της Π.Δ. (π.χ. «γέγραπται»).
- **Υπαινιγμοί:** Δεκτικά σχήματα που προϋποθέτουν έναν επαρκή αναγνώστη, ο οποίος μπορεί να αναγνωρίσει τη βιβλική πηγή χωρίς αυτή να κατονομάζεται.
- **Επανερμηνεία (Recontextualization):** Η NA28 αποκαλύπτει πώς οι συγγραφείς της Κ.Δ. συχνά τροποποιούν το κείμενο της Εβδομήκοντα (LXX) για να αναδείξουν τη Χριστολογική τους προοπτική.

Στόχος 3^{ος} : Θεολογική και Ερμηνευτική Σημασία

Η χρήση της NA28 στην έρευνα αναδεικνύει ότι η Καινή Διαθήκη δεν γράφτηκε σε κενό, αλλά αποτελεί μια **συνεχή συνομιλία** με την εβραϊκή παράδοση:

- 1. Ερμηνευτική κλείδα:** Η κατανόηση ενός χωρίου της Κ.Δ. συχνά εξαρτάται από την κατανόηση του πλαισίου (context) της Π.Δ. που ανακαλείται.
- 2. Θεολογική συνέχεια:** Τεκμηριώνει την πεποίθηση των πρώτων Χριστιανών ότι οι επαγγελίες του Θεού στο Ισραήλ εκπληρώνονται στο πρόσωπο του Χριστού.
- 3. Ιστορία του πρώιμου χριστιανισμού:** Αποκαλύπτει τις ερμηνευτικές μεθόδους (όπως η τυπολογία ή το midrash) που χρησιμοποιούσαν οι απόστολοι και οι ευαγγελιστές.

2. Τα 8+1 αναλυτικά βήματα μελέτης

1. Ξεκίνα από το χωρίο της Καινής Διαθήκης

Διάβασε πρώτα το χωρίο στην NA28 χωρίς να πας αμέσως σε σχόλια. Σημείωσε λέξεις που μοιάζουν «γραφικές», ιδίως αν έχουν προφητικό, ψαλμικό ή νομικό ύφος.

Παράδειγμα: στο Ματθ. κεφ. 4, όταν ο Ιησούς απαντά στον πειρασμό με γέγραπται, η ίδια η φράση δείχνει ότι ακολουθεί παράθεμα από τη Γραφή.

2. Εντόπισε την εισαγωγική φόρμουλα

Κατάγραψε αν το κείμενο χρησιμοποιεί σαφή δείκτη:

- γέγραπται = «είναι γραμμένο»
- ἵνα πληρωθῆ = εκπλήρωση γραφής
- λέγει ἢ γραφή = άμεση επίκληση της Γραφής
- καθὼς λέγει Ἡσαΐας = αναφορά σε συγκεκριμένο προφήτη
- Μωϋσῆς λέγει = σύνδεση με Πεντάτευχο

Αν υπάρχει τέτοια φόρμουλα, πιθανότατα έχεις άμεσο παράθεμα. Αν δεν υπάρχει, μπορεί να πρόκειται για υπαινιγμό ή ηχώ.

3. Κοίτα τις παραπομπές της ΝΑ28

Στο περιθώριο ή στο σχετικό υλικό της έκδοσης θα βρεις παραπομπές σε χωρία της Π.Δ. Μην τις θεωρείς αυτόματα «απόδειξη». Θεώρησέ τις ως ερευνητικές προτάσεις των εκδοτών.

Ερώτηση που πρέπει να κάνεις:

– Η ΝΑ28 μου δείχνει άμεσο παράθεμα, πιθανή πηγή ή απλώς θεματικό παράλληλο;

4. Άνοιξε το Παράρτημα III: Loci citati vel allegati

Αυτό είναι το βασικό εργαλείο. Εκεί βρίσκεις συγκεντρωμένες τις παλαιοδιαθηκικές αναφορές που οι εκδότες θεωρούν ότι παρατίθενται ή υπαινίσσονται στην Κ.Δ.

Χρήση:

Αν μελετάς ένα χωρίο της Κ.Δ., ψάχνεις αν εμφανίζεται στο παράρτημα και ποια Π.Δ. χωρία συνδέονται μαζί του.

Αν μελετάς ένα χωρίο της Π.Δ., π.χ. Ησαΐας 53 ή Ψαλμός 110, ψάχνεις πού χρησιμοποιείται στην Κ.Δ.

5. Σύγκρινε το κείμενο της Κ.Δ. με την Εβδομήκοντα

Η Κ.Δ. συχνά παραθέτει την Π.Δ. στη μορφή της ελληνικής των Εβδομήκοντα, όχι απαραίτητα όπως εμφανίζεται στο μασωριτικό εβραϊκό κείμενο.

Άρα πρέπει να βάλεις δίπλα-δίπλα:

- Κείμενο Κ.Δ. από NA28
- Κείμενο Π.Δ. από LXX, π.χ. Rahlfs-Hanhart ή έκδοση Göttingen
- Εβραϊκό κείμενο, αν χρειάζεται
- Μετάφραση στη γλώσσα σου: Νεοελληνική (πεζή ή έμμετρη)

6. Κάνε ερωτήσεις για το παραθέμενο κείμενο της Π.Δ.

Τώρα πρέπει να ρωτήσεις:

- Πόσες λέξεις είναι ίδιες;
- Υπάρχει αλλαγή χρόνου, προσώπου ή αριθμού;
- Υπάρχει συντόμευση;
- Υπάρχει συνδυασμός δύο παλαιοδιαθηκικών χωρίων;
- Ο συγγραφέας αλλάζει το νόημα ή το εφαρμόζει σε νέο πλαίσιο;

7. Κατάταξε τη σχέση

Χώρισε τις περιπτώσεις σε κατηγορίες:

- **Άμεσο παράθεμα:** υπάρχει σαφής λεκτική αντιστοιχία και εισαγωγική φόρμουλα
- **Έμμεσο παράθεμα:** υπάρχει λεκτική αντιστοιχία, αλλά χωρίς σαφή φόρμουλα
- **Υπαινιγμός:** λίγες λέξεις ή εικόνες θυμίζουν Π.Δ.
- **Ηχώ:** ευρύτερη θεματική ή αφηγηματική ανάκληση
- **Τυπολογία:** πρόσωπο/γεγονός της Π.Δ. λειτουργεί ως πρότυπο για γεγονός της Κ.Δ.

8. Έλεγξε το κριτικό υπόμνημα

Η NA28 δεν δείχνει μόνο παραπομπές· δείχνει και κειμενικές παραλλαγές. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί μερικές φορές ένας γραφέας μπορεί να έχει «ευθυγραμμίσει» το κείμενο της Κ.Δ. με γνωστό παλαιοδιαθηκικό χωρίο.

Άρα ρώτησε:

- Υπάρχει παραλλαγή που κάνει το χωρίο πιο όμοιο με την Π.Δ.;
- Υπάρχει χειρόγραφο που αλλάζει τη διατύπωση;
- Μήπως η παράθεση έγινε πιο «βιβλική» στη μεταγενέστερη παράδοση;

9. Μελέτησε το συμφραζόμενο και στις δύο Διαθήκες

Μην αρκείσαι στη λέξη-προς-λέξη σύγκριση. Διάβασε το παλαιοδιαθηκικό χωρίο στο αρχικό του συμφραζόμενο.

Για κάθε περίπτωση συμπλήρωσε:

- **Π.Δ. χωρίο:** ποιος μιλά; σε ποιον; για ποιο θέμα;
- **Κ.Δ. χωρίο:** ποιος το χρησιμοποιεί; σε ποια περίπτωση;
- **Λειτουργία:** απόδειξη, προφητική εκπλήρωση, ηθική διδασκαλία, χριστολογική ερμηνεία, εκκλησιολογική εφαρμογή;

Παράδειγμα: Αν μελετάς το Ματθ. 2:15

1. Βλέπεις τη φόρμουλα ίνα πληρωθῆ.
2. Η NA28 σε παραπέμπει στο Ωσηέ 11:1.
3. Συγκρίνεις το ελληνικό κείμενο του Ματθαίου με την LXX.
4. Διαπιστώνεις ότι στον Ωσηέ το αρχικό συμφραζόμενο αφορά τον Ισραήλ: «ἐξ Αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ / τὸν υἱὸν μου».
5. Στον Ματθαίο εφαρμόζεται χριστολογικά στον Ιησού.
6. Ἄρα δεν είναι απλώς «πρόβλεψη», αλλά τυπολογική χρήση: ο Ιησούς παρουσιάζεται ως ο αληθινός Ισραήλ.

Συμπέρασμα της θεματικής ενότητας

Η NA28 είναι χρήσιμη όχι επειδή «λύνει» μόνη της την ερμηνεία, αλλά επειδή οργανώνει τα δεδομένα:

- δείχνει πού υπάρχουν παραθέματα,
- ποια παλαιοδιαθηκικά χωρία σχετίζονται,
- ποιες παραλλαγές επηρεάζουν τη διατύπωση και
- πώς μπορείς να ξεκινήσεις μια σοβαρή διακειμενική μελέτη.

Η NA28 δεν είναι ερμηνευτικό εργαλείο αλλά ερευνητικός οδηγός. Το σωστό είναι να τη χρησιμοποιείς μαζί με LXX, εβραϊκό κείμενο, συνάφεια και εξειδικευμένη βιβλιογραφία.

3. Η σημασία και σπουδαιότητα της διαχειμενικής μελέτης

Εισαγωγική επιστημονική εικόνα

Η διακειμενική μελέτη μεταξύ Καινής και Παλαιάς Διαθήκης δεν είναι «δευτερεύουσα» τεχνική· είναι από τους κεντρικούς άξονες της σύγχρονης βιβλικής επιστήμης. Αν την αφαιρέσεις, ουσιαστικά χάνεις το πώς η Καινή Διαθήκη κατανοεί τον εαυτό της. Η σύγχρονη έρευνα συμφωνεί σε κάτι βασικό: η Καινή Διαθήκη είναι βαθιά διακειμενικό σώμα κειμένων, δηλαδή «υφαντό» από παραθέματα, υπαινιγμούς και θεματικές της Π.Δ. Ο Hays και άλλοι έχουν περιγράψει τα κείμενα ως «πλέγμα αναφορών» (network of echoes), ενώ ο Beale τονίζει ότι η ερμηνεία της Κ.Δ. εξαρτάται άμεσα από την κατανόηση της χρήσης της Π.Δ. σε αυτήν. Με άλλα λόγια: χωρίς διακειμενική ανάλυση, η ερμηνεία της Κ.Δ. είναι συστηματικά ελλιπής.

1. Θεμελιώδης σημασία για την ερμηνεία (exegesis)

Η σημαντικότερη συμβολή είναι ερμηνευτική: Η σημασία πολλών χωρίων της Κ.Δ. δεν βρίσκεται μόνο μέσα στο άμεσο κείμενο, αλλά ενεργοποιείται μέσω της Π.Δ. λ.χ. ένα σύντομο απόσπασμα μπορεί να ενεργοποιεί ολόκληρο κεφάλαιο της Π.Δ. Ένας υπαινιγμός μπορεί να μεταφέρει θεολογικό φορτίο πολύ μεγαλύτερο από τις λέξεις που φαίνονται.

Η κατανόηση των παραθέσεων και υπαινιγμών της Π.Δ. είναι «κρίσιμη για την ερμηνεία της Καινής Διαθήκης» τονίζει ο Beale (2012).

Ο Moyise σημειώνει ότι ακόμη και οι «ηχώ» (echoes) μπορεί να είναι εξίσου σημαντικές με τα ρητά παραθέματα για την κατανόηση του νοήματος (2002).

2. Κατανόηση της θεολογίας της Καινής Διαθήκης

Η διακειμενικότητα αποκαλύπτει πώς οι συγγραφείς της Κ.Δ.:

- ερμηνεύουν την ιστορία του Ισραήλ
- επαναπροσδιορίζουν έννοιες όπως νόμος, διαθήκη, Μεσσίας
- παρουσιάζουν τον Ιησού ως εκπλήρωση, ανακεφαλαίωση ή ανατροπή παλαιοδιαθηκικών προτύπων

Ο Porter επισημαίνει ότι οι κατηγορίες «παράθεση, υπαινιγμός, αναφορά» είναι θεμελιώδεις για την κατανόηση αυτής της θεολογικής διαδικασίας (1997). Ο Phillips και συνεργάτες δείχνουν ότι η σχέση «αρχικού νοήματος και νέας σημασίας» είναι κεντρική για την ερμηνεία (Phillips et al., 2012).

3. Ιστορική κατανόηση του πρώιμου Χριστιανισμού

Η διακειμενική μελέτη δείχνει:

- πώς οι πρώτοι Χριστιανοί διάβαζαν την Π.Δ.
- ποιες εκδοχές της Π.Δ. χρησιμοποιούσαν (κυρίως LXX)
- πώς αναπτύχθηκε η ερμηνευτική τους μέθοδος

Ο Grogan και άλλοι δείχνουν ότι η Κ.Δ. συχνά δίνει «νέα κατανόηση» στην Π.Δ. μέσα σε νέο ιστορικό πλαίσιο (Grogan, 1967).

Ο Keefer υπογραμμίζει τη σημασία του αρχικού συμφραζομένου της Π.Δ. για να κατανοηθεί η χρήση της στην Κ.Δ. (Keefer, 2019).

4. Μεθοδολογική σημασία για τη βιβλική επιστήμη

Η διακειμενικότητα έχει οδηγήσει σε ανάπτυξη ολόκληρων μεθοδολογιών:

- ιστορικοκριτική προσέγγιση
- λογοτεχνική / διακειμενική ανάλυση
- θεωρία «echoes» (Hays)
- κριτήρια εντοπισμού υπαινιγμών

Ο Emadi αναλύει τα κριτήρια και τη σημασία της διακειμενικής ανάγνωσης στην Κ.Δ. (2015). Ο δε Hatina επισημαίνει τη σχέση μεταξύ ιστορικής κριτικής και διακειμενικότητας (1999). Κι ο Docherty δείχνει ότι η διακειμενική μελέτη γεφυρώνει Π.Δ. και Κ.Δ. σε ενιαίο επιστημονικό πεδίο (2019).

5. Κριτικός έλεγχος ερμηνειών

Η διακειμενική ανάλυση λειτουργεί και ως «φρένο» σε αυθαίρετες ερμηνείες:

- αποκαλύπτει αν μια ερμηνεία έχει πραγματική βιβλική βάση
- δείχνει πότε ένας υπαινιγμός είναι πιθανός ή υπερβολικός
- θέτει κριτήρια (λεκτική αντιστοιχία, θεματική συνάφεια, συμφραζόμενα)

Ο Miller τονίζει ότι δεν αρκούν απλές ομοιότητες· χρειάζεται αυστηρή αξιολόγηση των παραλληλισμών (2011).

6. Σύνθεση λογοτεχνίας και θεολογίας

Η διακειμενικότητα δείχνει ότι τα βιβλικά κείμενα:

- δεν είναι απομονωμένα
- λειτουργούν ως μέρος μιας συνεχιζόμενης παράδοσης
- δημιουργούν νόημα μέσα από διάλογο κειμένων

Ο Brodie περιγράφει την Κ.Δ. ως αποτέλεσμα «διακειμενικής ανάπτυξης» βασισμένης σε προφητικά και ψαλμικά πρότυπα (2004).

Οι Oropeza & Moyise αναδεικνύουν τη σημασία της διακειμενικότητας ως διεπιστημονικού εργαλείου (2016).

7. Συμβολή στη σύγχρονη βιβλική θεωρία

Η διακειμενικότητα συνδέει τη βιβλική επιστήμη με:

- λογοτεχνική θεωρία
- σημειωτική
- φιλοσοφία της γλώσσας

Ο Kim τονίζει ότι το κείμενο λειτουργεί ως «κοινωνικό σημειωτικό σύστημα» όπου η διακειμενικότητα είναι κεντρική (2022).

Ο Huizenga δείχνει ότι η έννοια της διακειμενικότητας συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση της σημασίας των παραθεμάτων (2015).

Συμπέρασμα της θεματικής ενότητας

Η διακειμενική μελέτη μεταξύ Καινής και Παλαιάς Διαθήκης είναι επιστημονικά καθοριστική γιατί:

- θεμελιώνει την ερμηνεία της Καινής Διαθήκης
- αποκαλύπτει τη θεολογία των συγγραφέων
- φωτίζει την ιστορική συνείδηση του πρώιμου Χριστιανισμού
- παρέχει μεθοδολογικά εργαλεία αυστηρής ανάλυσης
- λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ φιλολογίας, θεολογίας και θεωρίας κειμένου

Χωρίς αυτήν, η Κ.Δ. διαβάζεται αποσπασματικά. Με αυτή, διαβάζεται ως μέρος ενός ενιαίου, δυναμικού και εξελισσόμενου βιβλικού λόγου.

4. Απόψεις για τη διαχειμενικότητα

1.2 Διακειμενικότητα

[Γιάννης Καλιφατίδης, «Διακειμενικότητα και μετάφραση στο έργο του Β. Γκ. Ζέμπαλντ», στο συλλογικό, *Πολίτες της Βαβυλωνίας: Οι μεταφραστές και ο λόγος τους. Πρόλογος: Μαρία Παπαδήμα*, τ. 3, επιμέλ. Μαρία Παπαδήμα, Αιχμές (Αθήνα: Νήσος, 2021), 299-307].

Το φαινόμενο της διακειμενικότητας απασχολεί εξίσου τη θεωρία της λογοτεχνίας, τη γλωσσολογία και τη μεταφρασεολογία, αλλά και τη μεταφραστική πρακτική. Ο σχετικά πρόσφατος όρος αποδίδεται, ως γνωστόν, στην Τζούλια Κρίστεβα [Julia Kristeva], η οποία ήταν η πρώτη που τον εισήγαγε στο πεδίο της λογοτεχνίας, θεωρώντας ότι αποτελεί αναπόσπαστο και χαρακτηριστικό γνώρισμα της λογοτεχνίας του μεταμοντερνισμού. Κάνουμε λόγο για διακειμενικότητα όταν, κατά τη συγγραφή του έργου του, ο δημιουργός δεν έχει απλώς συνείδηση της χρήσης άλλων κειμένων, αλλά περιμένει και από τον αναγνώστη να αναγνωρίσει ότι η σχέση ανάμεσα στο κείμενό του και στα άλλα κείμενα που χρησιμοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο είναι ηθελημένη και σημαντική για την κατανόηση του έργου του. Υπό αυτή την έννοια, η διακειμενικότητα προϋποθέτει μια επικοινωνιακή διαδικασία μεταξύ συγγραφέα και αναγνώστη. (...)

1.2 Διακειμενικότητα

Καλείται ο ίδιος ο μεταφραστής να εντοπίσει τις διακειμενικές αναφορές και να τις αποδώσει αναλόγως στη μετάφραση, ως αυτούσιο παράθεμα, ως υπαινιγμό ή ως παράφραση. Με άλλα λόγια, ο μεταφραστής δεν καλείται να αναμετρηθεί μόνο με το ίδιο το βιβλίο που αναλαμβάνει να μεταφέρει στη γλώσσα του, αλλά και με την παρακαταθήκη των προγενέστερων κειμένων, από τα οποία ο συγγραφέας αντλεί υλικό, προκειμένου να αρθρώσει, να πλάσει και να δομήσει τον λόγο του. Με άλλα λόγια, ο μεταφραστής αναλαμβάνει την αποστολή να διακρίνει το πώς και το γιατί ο συγγραφέας επιλέγει να συνδιαλέγεται με άλλα κείμενα προκειμένου να αξιοποιήσει δημιουργικά την ευρυμάθεια και τη βιωμένη του γνώση, αλλά και να πλαισιώσει το έργο του με στοιχεία που ο ίδιος θεωρεί απαραίτητα. Υπό αυτή την έννοια, τα έργα που έχει διαβάσει ο συγγραφέας και τα οποία ενσωματώνει με τον έναν ή τον άλλον τρόπο δημιουργικά στη συγγραφική διαδικασία είναι ό,τι και για τον μουσικό –ή τον καλλιτέχνη, εν γένει– οι επιρροές από τις οποίες όχι μόνο αντλεί έμπνευση, αλλά και οι οποίες συνειδητά ή ασυνείδητα συνδιαμορφώνουν το ύφος του.

2.1 Διακειμενικές νύξεις

[Περικλής Ντάλτας, «Διακειμενικότητα, λογοκλοπή και καθημερινή επικοινωνία», στο περ. Άνθρωπος: Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, τ. 5, επιμέλ. Μιχάλης Πάγκαλος (Αθήνα: Αρμός, 2021), 203-213].

Ο Βασίλης Αγγελικόπουλος («Υποβολείο», Η Καθημερινή, 9/8/2020) σχολιάζει τις επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού ως εξής:

Ξεφυλλίζουμε το χρονικό ενός προαναγγελθέντος χαμένου καλοκαιριού | — διότι χαμένο ήταν από το τέλος του χειμώνα ήδη. | Απέσβετο δε και η μόνη ελπίδα που υπήρχε, έστω και χλωμούτσικη, | ότι προϊόντος του θέρους, και του χρόνου εν γένει, ίσως και να εξασθενούσε κάπως αυτή η παγκόσμια κατραπακιά | που όσο να 'ναι σβούριζε κομμάτι δριμύτερη στου κασίδη το κεφάλι, | το πολύπαθο.

επιτελεί δύο διακειμενικές νύξεις (βλ. υπογραμμισμένα τμήματα). Πρώτον, στο Χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, και, δεύτερον, στον χρησμό του μαντείου των Δελφών προς τον Ιουλιανό το 362 μ.Χ. που προαναγγέλλει το τέλος της αρχαίας θρησκείας («[...] απέσβετο και λάλλον ύδωρ»). Όπως και στον προφορικό λόγο, έτσι και εδώ, ο συγγραφέας δεν χρειά-

2.2 Διακειμενικές νύξεις

ζεται τις διακειμενικές νύξεις για να καταστήσει σαφές αυτό που θέλει πει αλλά, για να επαναβεβαιώσει τη σχέση του με το αναγνωστικό του κοινό. (...)

Σε περισσότερο απαιτητικά έργα, η διακειμενική ανάκληση ενός έργου αναφοράς είναι δυνατόν να μη περιοριστεί σε απλές επιφανειακές νύξεις (...) αλλά να καταστεί εγγενές χαρακτηριστικό του νεότερου έργου, να μη νοείται δηλαδή το δεύτερο παρά σε συσχετισμό, ή, για να θυμηθούμε τον Μπαχτίν, σε διαλογική σχέση, με το πρώτο (βλ. κατωτέρω). Έτσι, όψεις της κειμενικής δομής και της φρασεολογίας του Άξιον Εστί συσχετίζουν το ποίημα αυτό του Ελύτη με την Ακολουθία των Χαιρετισμών («ΧΑΙΡΕ η Καιομένη και χαίρε η Χλωρή / Χαίρε η Αμεταμέλητη με το πρωραίο σπαθί»). Επίσης, προς τον λόγο της Κλυταιμνήστρας «έστιν θάλασσα – τίς δε νιν κατασβέσει;» (Αισχύλου Αγαμέμνων, 958) συσχετίζει υπαινικτικά ο Σεφέρης τον δικό του στίχο «Τη θάλασσα, τη θάλασσα, ποιός θα μπορέσει να την εξαντλήσει» (Μυθιστόρημα Κ'), για να αναδείξει τη στάση του θύματος απέναντι στην απεραντοσύνη του κακού, σε αντιδιαστολή δηλαδή προς την οπτική της Κλυταιμνήστρας, που αποδέχεται ως μοιραία τη λογική του χυμένου αίματος και φονεύει τον σύζυγό της για να εκδικηθεί τη σφαγή της κόρης της.

3.1 Συγκειμενικότητα και διακειμενικότητα

[Umberto Eco, «Συγκειμενικότητα και διακειμενικότητα» (3.3.8), στο έργο του *Τα όρια της ερμηνείας*, 2^η έκδ., μετάφρ. Μαριάννα Κονδύλη (Αθήνα: Γνώση, 1993), 197-200].

Συχνότερα η αρχή της συγκειμενικότητας διευρύνεται σε μια αρχή διακειμενικότητας. Ας δούμε ένα πρόβλημα για το οποίο έχει υπάρξει συχνά αντιπαράθεση (πρβλ. για παράδειγμα Minini 1986:78-89). Αν το πρωινό είναι για την ημέρα ό,τι η νιότη για τη ζωή, είναι θεμιτό να πούμε τόσο ότι η νιότη είναι το πρωινό της ζωής όσο και ότι το πρωινό είναι η νιότη της ημέρας. Τότε όμως — αφού βλέπουμε ότι το ταξίδι είναι για το χώρο ό,τι η ζωή για το χρόνο— γιατί φαίνεται θεμιτό να λέμε ότι η ζωή είναι ταξίδι αλλά λιγότερο θεμιτό να λέμε ότι ένα ταξίδι είναι μια ζωή στο χώρο; Η απάντηση είναι ότι η νιότη και το πρωινό ανήκουν στο ίδιο κατηγορικό σύμπαν (χρόνος), ότι δηλαδή πραγματώνονται σε μια ομοιογενή ισοτοπία, ενώ το ταξίδι και η ζωή αναφέρονται σε δύο διαφορετικά κατηγορικά σύμπαντα. (...)

3.2 Συγκειμενικότητα και διακειμενικότητα

Ο Ο Levin (1977:24) κάνει μια ανάλυση μεταβίβασης των ιδιοτήτων μελετώντας την έκφραση *the rose melted*. η ανάλυσή του όμως θα φαινόταν χοντροκομμένη για τον Ιταλό αναγνώστη που θα μετέφραζε τη μεταφορά, κυριολεκτικά, με το το ρόδο έλιωσε. Για να γευτούμε τη μεταφορά στα Αγγλικά είναι ανάγκη να έχουμε υπόψη μας ότι το ρήμα *to melt* προσλαμβάνει επίσης συνδηλώσεις (καταγραμμένες στα λεξικά) εξάτμισης, διάλυσης κάποιου πράγματος που ξεθωριάζει από μια κατάσταση σε κάποια άλλη, έτσι ώστε μπορούμε να πούμε (όπως και στα ιταλικά) ότι η θάλασσα φαίνεται σαν να συγχωνεύεται με τον ουρανό, αλλά και *her grief melted our hearts* (και το ισοδύναμό του στα ιταλικά *ο πόνος της μας έλιωσε / ρευστοποίησε την καρδιά* θα ηχούσε αρκούντως άχαρο). Μόνο με αυτές τις συνθήκες (διαβάζοντας τη μεταφορά σαν παιχνίδι πάνω σε προηγούμενες μεταφορές) μπορούμε να ερμηνεύσουμε την κατάσταση του ρόδου σαν να διαλύεται ή να εξατμίζεται σε δροσοσταλίδες, ή σαν να μαραίνεται λόγω φθοράς, πέταλο το πέταλο.

Βιβλιογραφία βιβλική & ενδεικτική

1. Μονογραφίες (ξενόγλωσσες)

- **Beale, Gregory K.** (2012). *Handbook on the New Testament Use of the Old Testament: Exegesis and Interpretation*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- **Docherty, Susan E.** (2019). *The Use of the Old Testament in the New Testament: A Brief Guide*. London: T&T Clark (Bloomsbury). (Σημ.: κυκλοφορεί και σε σειρά LNTS σε συναφείς τόμους της ίδιας συγγραφέως για *intertextuality*)
- **Oropeza, B. J., & Moyise, Steve** (Eds.). (2016). *Exploring Intertextuality: Diverse Strategies for New Testament Interpretation of Texts*. Eugene, OR: Cascade Books.
- **Brodie, Thomas L.** (2004). *The Birthing of the New Testament: The Intertextual Development of the New Testament Writings*. Sheffield: Sheffield Phoenix Press.

2.1 Άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά

- **Moyise, Steve** (2002). “Intertextuality and Biblical Studies: A Review.” *Verbum et Ecclesia* 23(2): 418–431.
- **Emadi, Sam** (2015). “Intertextuality in New Testament Scholarship: Significance, Criteria, and the Art of Intertextual Reading.” *Currents in Biblical Research* 14(1): 8–31.
- **Porter, Stanley E.** (1997). “The Use of the Old Testament in the New Testament: A Brief Comment on Method and Terminology.” *Journal for the Study of the New Testament* 20(66): 79–96.
- **Hatina, Thomas R.** (1999). “Intertextuality and Historical Criticism in New Testament Studies: Is There a Relationship?” *Biblical Interpretation* 7(1): 28–43.

2.2 Άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά

- **Huizenga, Leroy A.** (2015). “The Old Testament in the New, Intertextuality and Allegory.” *Journal for the Study of the New Testament* 38(1): 17–37.
- **Kim, Daeyoung** (2022). “Intertextuality and New Testament Studies.” *Currents in Biblical Research* 20(3): 251–273.
- **Miller, Geoffrey D.** (2011). “Intertextuality in Old Testament Research.” *Currents in Biblical Research* 9(3): 283–309.
- **Phillips, Gert J., Janse van Rensburg, Fika J., & Van Rooy, H. F.** (2012). “Developing an Integrated Approach to Interpret New Testament Use of the Old Testament.” *In die Skriflig / In Luce Verbi* 46(2): 1–8.

ΘΕΡΜΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΜΟΝΗ ΣΑΣ
